

INTERVIEW Aydin Umut

in De Standaard door Matthias Verbergt

Zaterdag 14 mei 2022

‘Ik ging slapen als rechter en werd wakker als terrorist’

Aydin Umut was een van de hoogste magistraten van Turkije. Vandaag is hij als vluchteling administratief bediende in een Belgische rechtbank. ‘Ik voel me hier onzichtbaar en dat doet pijn.’

Aydin Umut* staat voor een muur van papier. De invallende avondzon geeft de avondse open kantoorruimte in dit Vlaamse gerechtsgebouw amper meer charme. Hij neemt een van de grote roze mappen uit de dossierkast en klapt ze open. Ergens onderaan op een bladzijde krabbelde hij ‘339’, het aantal dagen dat de aanvrager volgens de documenten de afgelopen vijf jaar voltijds werkte. ‘Als hij de Belgische nationaliteit wil verwerven, moeten dat er minstens 468 zijn’, zegt hij.

Umut, een charismatische, rijzige vijftiger, net in het pak, zet zich weer aan zijn bureau, waar nog een stapel roze omslagen wacht. Hij is bevlogen, maar minzaam. ‘Begrijp me niet verkeerd’, zegt hij. ‘Ik ben dankbaar dat ik hier mag werken. Ik ben zoveel beter af dan veel van mijn oud-collega’s. Maar mijn job is niet ingewikkeld. Bijna iedereen kan dit doen. Ik voel me onzichtbaar hier. Dat doet pijn.’ Hij kijkt voor zich uit. ‘Ik moet vergeten wat ik in Turkije was.’

- [Hoe Turkije zijn rijkste liberaal klein kreeg](#)

Umut toont een foto van begin jaren 90, toen hij aan zijn stage begon om magistraat te worden. Tijdens zijn carrière, die hij startte als openbaar aanklager, bekleedde hij belangrijke functies binnen de Turkse justitie. Hij gaf leiding aan honderden medewerkers. Via zijn positie had hij ook goede contacten met de Europese Unie en andere internationale instellingen.

‘De rechtsstaat verdwijnt niet van de ene dag op de andere. Hij wordt stelselmatig afgebouwd, steen per steen, met hulp van binnenuit’

‘Turkije is nooit een volwaardige democratie geweest’, zegt Umut. ‘Maar we waren op de goede weg.’ Zo’n tien jaar geleden zag hij hoe alles begon te kantelen. In 2013 werden de protesten bij het Gezipark in Istanbul hardhandig neergeslagen. De Turkse leider Recep Tayyip Erdogan zag er een coup poging in, aangestuurd door buitenlandse krachten. Toen op het einde van dat jaar het gerecht een onderzoek opende naar zakenlui, hoge ambtenaren en kopstukken van de regerende AK-partij wegens corruptie, begon Erdogan, wiens zoon in de affaire betrokken was, een operatie om ook de rechterlijke macht onder de knoet te krijgen.

Het corruptieonderzoek werd afgebroken. Duizenden magistraten werden aan de kant geschoven of weggepromoveerd, en vervangen door mensen die loyaal zijn aan het regime. Propaganda prentte de Turken in dat een geheime beweging aangestuurd door de verbannen islamitische denker Fethullah Gülen de Turkse justitie probeerde over te nemen. Vanwege zijn instrumentele positie en internationale profiel kwam ook Umut in het vizier, net als zijn dienst.

Goedkoop naar Charleroi

Umut werd eerst overgeplaatst naar een andere rechtbank en vervolgens naar een afgelegen stad nabij de Syrische grens, waar hij zich met jeugdzaken moest bezighouden. ‘Het was een verbanning.’ Toen eind 2014 een nieuw toezichtsorgaan verkozen moest worden, trok Umut openlijk de kaart van de onafhankelijke kandidaten, tegen Erdogan in. Via zijn internationale contacten publiceerde hij kritische stukken over de evolutie in Turkije. Hij merkte dat hij gevolgd werd: anonieme Twitteraccounts - verspreidden informatie over privéontmoetingen die hij had, en bedreigden hem.

Met de Gülenbeweging heeft Umut niets te maken, zegt hij. ‘Ik noch mijn kinderen gingen naar hun scholen, ik was niet geabonneerd op hun krant. Ik ben nooit politiek actief geweest.’ Umut vertelt dat hij het ‘perfecte product’ is van het Turkse seculiere systeem, zoals dat ooit door Atatürk opgezet was. Zijn vader heeft Koerdische roots, maar hij spreekt enkel Turks. Hij komt uit een conservatieve familie, maar zijn vrouw is alevitisch,

een erg liberale stroming binnen de islam. Hij beschouwt zichzelf als moslim – ‘Ik geloof in God, ik hou van hem’ – maar hij praktiseert niet.

In de zomer van 2016 was Umut met zijn vrouw op vakantie in Griekenland. Zijn kinderen en zijn schoonmoeder waren eerder teruggekeerd. In de nacht van 15 op 16 juli vond er een poging tot staatsgreep plaats in Turkije. De precieze toedracht is nooit opgehelderd, maar het Turkse regime wees meteen naar Gülen en greep de gebeurtenis aan om zijn greep op het land nog te verstevigen. Meteen verloren 2.740 Turkse magistraten hun job, velen werden opgepakt.

Ook Umut stond op de zwarte lijst, waarvan het regime achteraf toegaf dat die al jarenlang in de maak was. ‘Ik was gaan slapen als magistraat’, zegt Umut. ‘Toen ik wakker werd, was ik een terrorist.’ Het was Umut meteen duidelijk dat hij niet meer naar Turkije terug kon. ‘Ik zou zeker gearresteerd zijn en vandaag nog in de gevangenis zitten. In hun ogen was ik de ultieme gülenist.’ Samen met zijn vrouw besliste hij dat hij voorlopig alleen naar West-Europa zou gaan.

‘Ik was voor het werk al vaak in Brussel geweest, en de vlucht naar Charleroi was de goedkoopste.’ Eens geland nam hij de eerste bus die hij zag, naar Gent. Wanneer hij terugdenkt aan die eerste momenten van zijn vlucht, krijgt Umut tranen in de ogen. ‘Plots bestond mijn toekomst niet meer. Alles was donker en onzeker. Hoe kan ik hier leven? Hoe zal ik mijn familie kunnen onderhouden?’ In de hectiek verloor hij zijn bagage op de trein.

Hij twijfelde of hij toch niet terug naar Turkije moest, wat er ook zou - gebeuren. Maar toen hij in het station van Gent zijn mailbox opende, stroomden berichten van westerse vrienden binnen. Een Franse kennis boekte een hotel voor hem in Brussel. Daarna kon hij tijdelijk terecht in het appartement van een andere vriend. ‘Ik voelde dat ik niet alleen was.’

Volksverrader

Zijn vrouw kon zich kort erna bij hem voegen, maar zijn kinderen niet. Ondertussen waren hun paspoorten ingetrokken. ‘De kinderen konden natuurlijk niet begrijpen wat er aan de hand was.’ Een van hen kreeg psychologische problemen en sprak over zelfdoding. Wachten op een erkenning als vluchteling om vervolgens zijn gezin te herenigen zou te lang duren. Na vele mislukte pogingen besloten Umut en zijn vrouw om mensensmokkelaars 12.000 euro te betalen om de kinderen tot in Duitsland te brengen. ‘We hebben doodsangsten uitgestaan, er kon om het even wat gebeuren. Maar het is gelukt.’

In België probeerden Umut en zijn vrouw meteen werk te zoeken. ‘Ik schreef me in bij verscheidene uitzendkantoren. Ik was bereid om alles te

doen, en te werken als magazijnier bijvoorbeeld.’ Veel respons kwam er niet. Het OCMW hielp hem aan een leefloon en aan een contact bij de administratie van een Vlaams parket. Hij kon er aan de slag als assistent-dossierbeheerder, vandaag is dat nog altijd zijn job. Ook zijn vrouw werkt voor justitie.

Begin dit jaar kregen Umut en zijn gezin zelf de Belgische nationaliteit, - nadat ze eind 2017 als vluchteling erkend waren. Ze kregen ook een nieuwe naam. Hij wilde voor Aydin Umut kiezen – in het Turks staat Aydin voor verlicht, Umut voor hoop –, maar de Belgische justitie aanvaardde de naam niet. Hij gebruikt Aydin Umut nu als schuilnaam.

Zijn nieuwe en oude naam ziet hij liever niet gepubliceerd, en hij wil ook niet herkenbaar in beeld komen. ‘Ik ben gebombardeerd tot volksverrader, ook voor de meeste Turken die hier wonen, ben ik dat. Voor mijn veiligheid vertel ik Turkse Belgen nooit over mijn achtergrond. Bovendien zijn de Turkse veiligheidsdiensten ook actief in het buitenland. Zelfs mijn familie weet niet dat ik van naam ben veranderd. Als Turkije ziet dat ik actief ben in het buitenland, zullen ze hen viseren.’

Kort na de coup verloren twee van Umuts neven hun job, enkel wegens hun familieband. Een van hen, een journalist bij de openbare omroep, zat bijna een jaar in de cel. In Turkije loopt er nog steeds een proces tegen hem als ‘hoofd van een terroristische organisatie’ – meer dan twintig jaar cel eisen ze. ‘Ik heb 23 jaar lang voor justitie gewerkt’, zegt Umut. ‘Nooit is er ook maar één klacht geweest.’

Europa is naïef

Hij toont foto’s van oud-collega’s en vrienden die minder geluk hadden. Sommige stierven in de gevangenis. ‘Wie wel vrij is, vindt geen job meer en wordt zelfs door de eigen familie verbannen.’ Een koppel rechters dat hij kende, verloor zijn kindje op de Middellandse Zee tijdens de vlucht uit Turkije. ‘Het is niet alleen mijn plicht als collega, maar vooral als mens om hun stem te zijn’, zegt Umut. ‘Niemand anders lijkt het te doen.’

Hij is zwaar ontgoocheld in Europa. ‘Na de coup was er – terecht – aandacht voor het lot van journalisten en oppositieleden. Maar de Turkse rechters worden vergeten, door Europa en zijn hoogste instellingen, zoals het mensenrechtenhof.’ Umut vindt dat Europa te naïef is, en te vatbaar voor de Turkse propaganda en manipulatie. ‘Turkije perst Europa af, met vluchtelingen als middel. Europa moet beseffen dat het door die voorzichtige houding westersgezinde bondgenoten dreigt te verliezen in autoritaire staten.’

- **Vande Lanotte klaagt Turks regime aan**

Umut hoopt dat de Russische inval in Oekraïne de Europese ogen opent, ook tegenover Turkije. ‘Toen ik zei dat Turkije een gevaar was voor het Westen, geloofden ze me niet. Door Rusland beseft Europa vandaag dat het voor de eigen veiligheid best zo weinig mogelijk relaties aanknoopt met autoritaire staten. De mentaliteit is er te verschillend. Kijk naar Turkije: de cultuur en de interpretatie van religieuze regels maken dat de implementatie van een rechtsstaat er voorlopig onmogelijk is.’

Umut verwijst naar de Armeense genocide. ‘Vroeger kon ik die woorden niet over mijn lippen krijgen, ik was geïndoctrineerd door ons onderwijs en onze cultuur. Pas toen ik me daarvan losscheurde en me erin verdiepte, besepte ik dat het inderdaad om pure genocide ging.’ Hij pauzeert even. ‘Jarenlang heb ik geprobeerd om collega’s te laten zien dat er een andere, mooiere wereld bestond, gebaseerd op universele waarden. Tevergeefs. Het Westen moet zijn verworvenheden beter naar waarde schatten en beschermen.’

Wat hem nog het meest pijn doet, vertelt Umut, is dat precies zijn geliefde rechterlijke macht het instrument was waarmee de democratie werd uitgehold. ‘De rechtsstaat verdwijnt niet van de ene dag op de andere. Hij wordt stelselmatig afgebouwd, steen per steen, met hulp van binnenuit.’ Hij kijkt ook in eigen boezem. ‘Toen ik zelf als magistraat werkte, begreep ik het belang van rechtvaardigheid en van de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht niet. Omdat ik toen geen slachtoffer was. Pas nu ik zelf vervolgd word, vat ik hoe belangrijk de rechtsstaat en de scheiding der machten zijn.’

Vaarwel, moeder

Umut wandelt de kantooruimte uit. Hij toont de bureaus van de procureurs, enkele deuren verderop. Opnieuw rechter worden is niet realistisch. Daarvoor is een Belgisch rechtendiploma nodig. ‘Rechter zijn was mijn droomjob. Het despotische regime heeft niet alleen mijn leven, maar ook die droom gestolen.’

Umut blijft uitkijken naar andere uitdagingen, maar dat verloopt moeilijk. Bijna had hij een job te pakken bij een internationale bank, maar te elfder ure sprong dat af, omdat ze hem als een ‘politiek prominent persoon’ beschouwen. ‘Niemand wil problemen met de Turkse overheid of Turkse klanten’, zegt Umut. ‘Ik blijf proberen, maar elke dag verlies ik een beetje hoop.’

Umut toont foto’s van oud-collega’s en vrienden.
Sommige stierven in de gevangenis. ‘Wie wel vrij is,
vindt geen job meer en wordt zelfs door de eigen familie
verbannen’

‘Het is zwaar om een immigrant te zijn, en je leven weer van de grond af te moeten opbouwen in een nieuw land’, zegt hij. Recent overleed zijn moeder, die hij al zes jaar niet meer had gezien. Ze kon geen visum krijgen om hem hier te bezoeken. Ook haar begrafenis moest hij missen. ‘Het is de onzichtbare impact van dictatuur. Ik zag haar alleen via videochat. Ze kuste de hele tijd het scherm. Ze maakte zich grote zorgen om mij en bad constant.’

‘Ik beloofde dat we ooit weer samen zouden zijn. Dat is niet gelukt. Maar ik vertelde haar ook dat we het hier goed hebben.’

Zijn kinderen doen het prima in hun laatste jaar op de middelbare school en spreken perfect Nederlands. ‘Ik doorliep alle cursusniveaus, maar ik worstel er nog mee’, zegt Umut. ‘Nederlands is zoveel moeilijker dan Engels, met al die verschillende accenten.’

Umut stapt op zijn fiets, in Turkije fietste hij nooit. ‘Kijk eens hoe geïntegreerd ik ben.’ Hij wil vooral niet klagen. ‘Ik heb een job en ben de maatschappij niet tot last. Veel nieuwkomers worden grof behandeld, ik heb daar gelukkig nog geen last van gehad. Dit land heeft zijn deuren voor ons geopend. Ik ben nu Belg en ik ben fier om deel uit te maken van deze - gemeenschap, die de mijne is. Stap voor stap wordt alles beter.’

*Aydin Umut is een schuilnaam. Zijn echte naam is bekend bij de redactie. Om veiligheidsredenen zijn bepaalde details weggelaten. Aydin Umut getuigde over zijn levensverhaal op de Dag van de Rechtsstaat, op 12 mei in Mechelen.